

УДК 378.14

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ МАГІСТРАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Наталія МАЧИНСЬКА (Львів)

У статті розкриваються окремі практичні аспекти реалізації змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю; автор аналізує зміст окремих спецкурсів, які пропонуються для впровадження у практику підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

В статье раскрываются некоторые практические аспекты реализации содержания педагогического образования магистрантов высших учебных заведений непедагогического профиля; автор анализирует содержание отдельных спецкурсов, предлагаемых для внедрения в практику подготовки будущих специалистов в условиях магистратуры вуза непедагогического профиля.

***Ключові слова:** магістранти, педагогічна освіта, зміст освіти, педагогічна майстерність, методика викладання.*

Сучасна парадигма вищої освіти актуалізує об'єктивну потребу в спеціальній підготовці викладацьких кадрів на різних етапах: магістратурі, аспірантурі та докторантурі. Магістратура є першим етапом професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Саме навчання в магістратурі вважається необхідною умовою професійного становлення та розвитку майбутнього викладача, оскільки основна мета полягає у формуванні готовності до викладацької діяльності.

Готовність до педагогічної діяльності охоплює загальне входження в професію, що передбачає оволодіння професійними теоретичними знаннями в конкретній галузі, ознайомлення зі стандартами педагогічної освіти - усе те, що впливає на формування загальної педагогічної компетентності, яка характеризується творчим індивідуальним стилем педагогічної діяльності, інноваційним підходом до організації навчального процесу, розвинутою педагогічною рефлексією тощо. Розвиток психології та педагогіки, інтерес до особистості та її потенційних можливостей, розуміння освіти як безперервного процесу, що характеризує життєдіяльність сучасної людини, зумовили підвищений інтерес до питань професійної підготовки викладачів вищих навчальних закладів, зокрема, непедагогічних спеціальностей.

Проблема відбору змісту освіти є найважливішою проблемою педагогічної науки загалом. Саме в змісті освіти закладено ті найважливіші складові людської культури, як сім'я, школа, суспільство, які прагнуть передати молодому поколінню. Цей відбір змісту не є завданням базової науки, а визначається метою навчання, а також рівнем розвитку здібностей студентської молоді.

Підготовка майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю передбачає оволодіння ними

паралельною педагогічною спеціальністю, яка здобувається особою в межах обраної нею галузі знань, за напрямом, що передбачають підготовку за освітньо-кваліфікаційним рівнем ... магістр з присвоєнням другої (додаткової) кваліфікації вчителя за умови виконання психолого-педагогічної, методичної та практичної програми підготовки відповідно до галузевих стандартів педагогічної ... освіти [1].

Проблема відбору змісту педагогічної освіти активно вивчається науковцями в умовах реформування сучасної системи вищої освіти. Зокрема: у проєкті Етичного кодексу українського педагога у змісті освіти передбачено елементи професійного самовдосконалення [2] педагога, що визначається безперервним підвищенням та удосконаленням професійного рівня та самовдосконалення викладача впродовж життя; О.Б. Проценко зазначає, що на етапі магістратури передбачається [3, с. 299] вивчення магістрантами, як майбутніми викладачами, нормативних курсів «Педагогіка вищої школи», «Психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі», «Методологія наукових досліджень у вищій школі», «Управління навчально-виховним процесом у вищій школі», «Психологія управління» та спецкурсів «Професійно-особистісне становлення викладача вищої школи», «Освітні технології навчання у вищому навчальному закладі» тощо, спрямовані на формування теоретичних знань та умінь студентів щодо здійснення науково-педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі.

Але разом з тим проблема відбору змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю в контексті забезпечення їх педагогічної підготовки та формування готовності до здійснення викладацької діяльності ще недостатньо розроблена на сучасному етапі.

Саме тому **мета** нашої статті: проаналізувати практичні аспекти реалізації змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю.

Процес становлення майбутнього викладача вищого навчального закладу на етапі навчання в магістратурі вимагає, насамперед, від системи управління дотримання таких стратегічних напрямів [5, с. 299]:

- створення регіональної системи моніторингу якості науково-педагогічної діяльності;
- науково-методичне забезпечення системи розвитку професіоналізму педагога;
- більша персоніфікація даної системи, що надавало б кожному викладачеві ширші можливості для оновлення, удосконалення, поглиблення своєї професійно-педагогічної підготовки в прийнятний для нього спосіб

При формуванні змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю необхідно зважати на такі аспекти [4]:

- світоглядне значення предмету, що дає можливість зрозуміти закони суспільного та природного розвитку, здійснити аналіз суспільних явищ та процесів;

- пізнавальне значення предмета, його можливості щодо розвитку світогляду магістранта, що дає цікаві, потрібні знання, стимулює розвиток пізнавальної активності кожної особистості;

- суспільне значення предмета, його роль у науковому, суспільному, культурному та економічному житті країни;

- практичне значення предмету для кожного студента зокрема (зв'язок з визначеною професією, можливість оволодіння корисними вміннями та навичками);

- легкість засвоєння даного предмету, до якого студент виявляє інтерес;

- якість викладання даного предмету.

На основі аналізу змісту навчальних програм дисциплін психолого-педагогічного циклу підготовки магістрантів у різних типах вищих навчальних закладів ми формуємо загальні вимоги до відбору змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю:

1. Зміст педагогічної освіти повинен бути структурований відповідно до логіки побудови системи майбутньої професійно-педагогічної діяльності фахівця.

2. Основою педагогічної освіти магістрантів вищого навчального закладу непедагогічного профілю повинна бути робоча навчальна програма однієї або декількох дисциплін психолого-педагогічного циклу, що забезпечує педагогічну підготовку майбутніх фахівців.

3. Теоретичні основи педагогічної освіти, які повинні реалізуватися через систему педагогічної підготовки майбутніх магістрів, повинні відображати сучасні досягнення в галузі педагогічної освіти і науки, методики викладання фахових дисциплін тощо.

4. Відбір змісту педагогічної освіти повинен враховувати специфіку фахової професійної підготовки магістрантів та особливості організації педагогічного процесу, що знаходять своє відображення у закономірностях та принципах, формах і методах, загальній технології педагогічної підготовки магістранта в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

5. Формування змісту педагогічної освіти повинно обов'язково враховувати індивідуальні задатки і здібності, їх можливості та потреби щодо здійснення продуктивної навчально-пізнавальної діяльності.

Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю забезпечується як через вивчення окремих навчальних дисциплін, так і в процесі проходження педагогічної практики. Слід зазначити, що обсяг годин, який відводиться на вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу є досить обмеженим, разом з тим є недостатня кількість навчальних дисциплін взагалі, які б забезпечували ефективну педагогічну підготовку майбутніх магістрів до викладацької діяльності.

Аналізуючи зміст навчальних дисциплін, які передбачені навчальними планами підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищих навчальних закладів непедагогічного профілю ми стверджуємо, що теоретико-методичні аспекти педагогічної освіти магістрантів недостатньо визначені освітньо-професійними програмами та освітньо-кваліфікаційними характеристиками підготовки фахівців. Враховуючи те, що структура

навчального плану не завжди може охопити всі необхідні навчальні дисципліни, які забезпечать належну педагогічну підготовку магістрантів і, беручи до уваги, що лише частина магістрантів планують у майбутньому займатися викладацькою діяльністю, ми пропонуємо запровадити у навчальну підготовку такі спецкурси, які б пропонувалися на вибір самим студентам. Вивчення таких спецкурсів можна запровадити у межах одного факультету, або в межах цілого університету виключно для підготовки магістрантів, які планують займатися викладацькою діяльністю.

Проаналізуємо зміст спецкурсів, які ми пропонуємо для впровадження у процес педагогічної підготовки магістрантів у вищих навчальних закладах непедагогічного профілю.

Спецкурс «Основи педагогічної майстерності». Мета вивчення спецкурсу: ознайомити слухачів магістратури з основами педагогічної майстерності викладача вищої школи, сприяти формуванню структурних елементів педагогічної компетентної майбутнього викладача в умовах вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

Вагомим компонентом успішної педагогічної діяльності виступає педагогічна майстерність і педагогічна творчість. Саме тому ми пропонуємо для слухачів магістратури теми, які розкривають теоретико-практичні аспекти поняття «педагогічна творчість», які б сприяли формуванню окремих структурних компонентів педагогічної компетентності магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю. Оскільки педагогічна творчість є необхідним елементом психолого-педагогічної компетентності педагога загалом, як зазначає С.О.Сисоева [4], у практику підготовки майбутніх магістрів ми пропонуємо ввести завдання творчо-пошукового, дослідницького та евристичного характеру.

Оскільки педагогічна (асистентська) практика є складовою процесу підготовки майбутніх магістрів у різних типах вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, ми вважаємо, що саме запровадження спецкурсу «Основи педагогічної майстерності» дасть можливість магістрантам оволодіти необхідними теоретичними знаннями та сукупністю практичних умінь і навичок, які виступають основою педагогічної компетентності магістра – майбутнього викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю.

Даний спецкурс ми пропонуємо внести у варіативну частину професійно-зорієнтованого циклу підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю як навчальну дисципліну більш практичного спрямування. Зміст тем даного спецкурсу носить теоретико-практичний характер, що передбачає ознайомлення магістрантів з поняттями «педагогічна майстерність», «педагогічна культура», «професійна майстерність педагога», «педагогічна творчість», їх складових; охоплює сукупність завдань і вправ, які пропонуються для використання у процесі підготовки та проведення практичних занять з метою розвитку і формування у магістрантів умінь ораторського мистецтва та комунікативних здібностей, оволодіння елементами педагогічної техніки, формування умінь здійснювати профілактику та

розв'язувати різні типи конфліктів, що виникають у процесі навчально-педагогічної діяльності та професійно-педагогічного спілкування; розвивати здібності для використання елементів педагогічної творчості в процесі навчальної діяльності.

Ми вважаємо, що запровадження даного спецкурсу буде сприяти формуванню таких структурних компонентів педагогічної компетентності майбутніх магістрів, як професійно-педагогічний та професійно-особистісний, що визначатиме професійний рівень магістра не тільки з позиції викладача вищого навчального закладу, але й фахівця в своїй галузі.

Одним із важливих завдань при підготовці магістранта до викладацької діяльності є вивчення ним методики викладання, основне завдання якої полягає у виявленні закономірностей організації вивчення конкретного навчального предмету. Оскільки методика як навчальний предмет носить теоретико-практичний, часто прикладний, характер, то запорукою її ефективного вивчення буде тісний взаємозв'язок та єдність інтересів викладача та студентів, що повинно ґрунтуватися на використанні форм і методів активного навчання, що, на нашу думку, є одним із найбільш перспективних напрямків удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців.

Саме тому ми вважаємо за доцільне пропонувати запровадити у педагогічну підготовку майбутніх магістрів спецкурс «Методика викладання у вищій школі».

Слід зазначити, що навчальна дисципліна не передбачена для вивчення магістрантами у багатьох вищих навчальних закладах непедагогічного профілю, незважаючи на те, що випускники освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» можуть займатися в майбутньому педагогічною діяльністю.

Мета вивчення спецкурсу: ознайомити слухачів магістратури з цілісною та логічно-послідовною системою знань про підготовку майбутніх фахівців в умовах вищої школи; розкрити основи теорії, методики і методології викладання навчальних дисциплін у системі вищої освіти.

Зміст поняття «методика викладання» ми трактуємо таким чином:

- це узгоджена взаємодія викладача та студентів, яка визначається через систему форм і методів, засобів та прийомів, що дозволяє досягнути професійно-зорієнтованої мети;

- це наука про мету та закономірності вивчення конкретного предмету (або сукупності предметів єдиного циклу), яка забезпечує підготовку фахівців до реалізації завдань освітнього циклу.

Ми вважаємо, що запровадження спецкурсу «Методика викладання у вищій школі» є необхідним у практиці педагогічної підготовки магістрантів, і сприятиме формуванню у них різних видів компетентностей, які б відображали готовність майбутніх магістрів до організації та проведення різних форм навчальної роботи у вищих типах навчальних закладів з позиції викладача, враховуючи специфіку викладання конкретної навчальної дисципліни.

Враховуючи необхідність та важливість впровадження елементів творчості у практику підготовки магістрантів вищих навчальних закладів

непедагогічного профілю, опираючись на дослідження С.О.Сисоевої саме в цій галузі [4, с.183-184], ми пропонуємо наступні вимоги, яких доцільно дотримуватися у процесі розробки змісту навчальних програм для слухачів магістратури:

- у навчальній програмі необхідно передбачити поглиблене вивчення найбільш важливих, фундаментальних понять і тем, які сприятимуть розвитку різних типів мислення;

- зміст навчального предмета повинен включати в себе поняття розвитку та формування у магістрантів одного із різновидів творчого мислення – дивергентного, що визначається здатністю та готовністю особистості здійснювати пошук максимальної кількості варіантів вирішення навчальної, навчально-практичної чи професійної проблеми;

- викладання навчальної дисципліни повинно передбачати систематичне поповнення нової інформації через систему використання інформаційних технологій та формування у магістрантів почуття «інформаційного голоду», що стимулюватиме у них розвиток самостійності та готовності до навчання впродовж життя;

- у процесі вивчення навчального предмету необхідно розробити та активно використовувати у процесі навчання методи заохочення розвитку ініціативи, самостійності та творчості;

- розробити відповідну систему оцінювання творчих здобутків магістрантів, враховуючи при цьому принципи диференційованого та індивідуального підходів до навчання.

Проблема відбору змісту педагогічної освіти для підготовки магістрантів у вищих типах навчальних закладів непедагогічного профілю набула вагомої актуальності саме в період реформування системи вищої освіти в Україні, коли цілий ряд багатопрофільних вищих навчальних закладів було перейменовано в університети, де гуманітарний компонент став обов'язковим складовим освітньо-професійної підготовки фахівців різних напрямків. Це підвищує аргументацію на користь вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, але не сприяє вирішенню цілої низки специфічних проблем:

- незначна кількість годин, яка відводиться на вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу (інколи не більше 1 кредиту);

- надмірна залежність змісту навчальної дисципліни від інтересів та уподобань науково-педагогічного працівника, який не завжди дотримується логіки конструювання послідовності вивчення тем навчального предмету;

- часто негативне ставлення більшості викладачів професійно-орієнтованих (спеціалізованих) кафедр до вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, які вважають, що це лише відволікає увагу студентів від вивчення основних (з їхньої точки зору) предметів; слід зазначити, що більшість викладачів, які дотримуються такої позиції, не мають відповідної психолого-педагогічної підготовки, бо здійснювати викладацьку діяльність вони почали після тривалої практичної діяльності, а досвід проведення різних форм організації начального процесу та вміння здійснювати навчально-педагогічну взаємодію вони отримали вже в процесі виконання ними безпосередніх функцій викладача вищого навчального закладу;

- необхідність для викладачів дисциплін психолого-педагогічного циклу, які отримали належну освіту в умовах академічного навчального закладу чи набули певний практичний досвід викладання в педагогічних навчальних закладах долати певні стереотипи у визначенні змісту підготовки майбутніх фахівців, добираючи необхідну навчальну інформацію з обов'язковим врахуванням спеціальної професійної підготовки;

- неготовність (часто небажання), невмотивованість студентів до вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу, роль і необхідність яких у майбутній професійній діяльності вони не розуміють, або свідомо відмовляються від використання отриманих знань (небажання займатися викладацькою діяльністю після закінчення навчання в магістратурі).

Таким чином, одним із головних завдань вітчизняної вищої школи є розробка змісту навчальних дисциплін, які б забезпечували формування у магістрантів вищого навчального закладу непедагогічного профілю загального поняття «педагогічна освіта», що повинно стати теоретичною основою професійно-педагогічної компетентності майбутніх педагогів.

Отже, формування змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю зумовлено двома основними чинниками: - навчальним планом підготовки спеціалістів, де визначено нормативний та вибірковий цикли навчальних дисциплін; - змістовим наповненням навчальних тем обов'язкових для вивчення навчальних дисциплін. Ефективність реалізації змісту педагогічної освіти значною мірою зумовлено професійною майстерністю викладача.

Ефективність формування змісту педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю визначається результативністю педагогічної підготовки, яку можна охарактеризувати як якісна освіта, що визначається освіченістю майбутнього фахівця. Саме такий рівень освіти, на нашу думку, буде сприяти формуванню у магістрів бажання продовжувати навчатися в майбутньому, а не переступити через неї, як через важку повинність або заздалегідь визначену формальність, необхідну для отримання професії, але не здійснення ефективної майбутньої професійної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зязюн І.А. Сучасна освіта у контексті гуманістичної філософії / І.А. Зязюн // Діалог культур: Україна в світовому контексті. Філософія освіти: зб. наук. пр. / [редкол. І.А. Зязюн (голов. ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, В.Г. Скотний та ін.]. – Л.: Світ, 1999. – Вип. 4. – С. 5-12.
2. Етичний кодекс українського педагога // [Електронний ресурс] / режим доступу <http://rmu.luguniv.edu.ua/img/ekup.pdf>
3. Проценко О.Б. Професійна підготовка викладача вищої школи у магістратурі в Україні // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Наука та освіта в сучасному університеті в контексті міжнародного співробітництва», 23-25 травня 2011 р. – Маріуполь: Маріупольський державний університет, 2011. – 565 с.
4. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості: Підручник. – К.: Міленіум, 2006. – 346 с.
5. Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Авт.-сост. Л.А.Мардахаев. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Мачинська Наталія Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки та соціальної роботи Львівського державного
університету внутрішніх справ.

Коло наукових інтересів: професійно-педагогічна підготовка магістрантів, методика
викладання у вищій школі.